

Γερμανικής δραματικής τέχνης—τὸν Γκαίτε καὶ τὸν Σίλλερ.

Καὶ ὅμως ἀργότερον αὐτὸς αὐτὸς ὁ Νίτσε, κρίνων τὴν μουσικὴν τοῦ Βάγνερ, ἐξακρακίριζεν αὐτὴν ὡς τὴν «ἀνθελληνικωτάτην προσπάθειαν ἐξ ὧσιν ἐγένοντο ποτὲ εἰς τὴν τέχνην».

Παρὰ τοὺς σαρκασμούς ἐν τούτοις τοῦ φιλοσόφου τούτου ἐναντίον τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ, θὰ παραμείνῃ ἀνεξάλειπτος ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν κριτικῶν ἢ φράσεως τοῦ Νίτσε εἰς τὸ ἔργον του. «Ὁ Ριχάρδος Βάγνερ εἰς τὸ Μπαύρωϊτ»:

«Μεταξὺ τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Βάγνερ ὑφίσταται μεγάλη ὁμοιότης. Δι' ἀμφοτέρους ἡ διαφορὰ τοῦ χρόνου δὲν ὑφίσταται, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἐλαφράν νεφέλην, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἐξησηκήμενοι ὀφθαλμοὶ ἐνὸς κριτικοῦ διαβλέπουσι τὴν ὁμοιότητα».

Ὁ Βάγνερ ἔτρεφε μεγάλην ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς Ρωμαίους, τοὺς ὁποίους ἀπεκάλει «κτηνώδεις δορυκτίτορας τοῦ κόσμου, στερουμένους πάσης πρωτοτυπίας εἰς τὴν τέχνην».

Ἡ ἀντιπάθεια αὕτη χαρακτηρίζεται παρὰ τοῦ Ἰταλοῦ κριτικοῦ ὡς τὸ κυριαρχοῦν ἐνστικτον τῆς Γερμανικῆς φυλῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ἐντελῶς ὁ Βάγνερ.

Ὁ μέγας μουσουργὸς δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ περὶ τέχνης ἄλλης, πλὴν ἐκείνης, ἡ ὁποία ἠνθῆσεν ὡς ὑπέρλαμπρον ἄνθος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκμῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ὑπὸ τὸν γέλοεντα Ἑλληνικὸν οὐρανόν.

«Τὸ νὰ ἐννοοῦμεν ὡς κλασικὴν τέχνην τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν ὁμοῦ, ἀποδεικνύει ἀπίστευτον βαρβαρότητα καλαισθησίας καὶ οἰκτρὰν ἄγνοιαν τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἀξίας πάσης τέχνης» ἔλεγε συχνότατα ὁ Βάγνερ.

Καὶ τὶ θὰ ἔλεγον τὰ τέκνα μας, ἂν τὸ πρῶτ' ἂν τοῖς ἐδιδάσκετο ἡ «Ἰλιάς»,—τὸ μεγαλοφυέστερον τῶν ποιημάτων—τὸ δὲ ἀπόγευμα ἢ «Αἰνείας», ἐποποιία ἐξεζητημένη, γραφεῖσα κατ' αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν, καὶ ἂν τοῖς ἐλέγαμεν ὅτι καὶ τὰ δύο ἔργα ταῦτα εἶνε κλασικά ;»

Ὁ Βάγνερ οὐδέποτε ἐγκατέλειπε τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Ἐξ ὅλων τῶν συγγραφέων ἡγάπα τὸν Ὀμηρον καὶ τὸν Πλάτωνα, ἡ δὲ γνωριμία του μετ' αὐτῶν ἐχρονολογεῖτο ἀπὸ τρυφερωτάτης ἡλικίας.

Εἰς ἡλικίαν δέκα ὀκτὼ ἐτῶν εἶχεν ἀναγνώσει ὁλόκληρον τὴν Ὀδύσσειαν, τῆς ὁποίας ἐγνώριζεν ἀπὸ στῆθους ὁλόκληρα ἄσματα. Εἶχεν ἐπίσης ἀναγνώσει ὅλους τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος.

Ἐξ ὅλων τούτων ἐπεται, ὅτι ὁ Βάγνερ ὑπέστη μεγάλην ἐπίδρασιν ἐκ μέρους τῆς κλασικῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐκ τῆς βαθυτάτης μελέτης αὐτῆς ἐσχημάτισε τὸ ὑπέρτατον ἰδεώδες τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἰδεώδους πατρίδος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος—τῆς πατρίδος ἐκείνης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν μεγάλην μητέρα τῆς ἀγνῆς καὶ ἀρμονικωτάτης ὥραιότητος.

Ἡ δραματικὴ ἡθοποιὸς
Ρενὲ Παρνὺ

ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΘΛΙΨΕΩΣ*

πάνω ὅπου τὴν θλίψιν, ἓνα φῶς κυματίζει μελιχρόν, ποῦ ἔγινε λίγο-λίγο ἀπ' τάπομεινάρια τῶν δακρύων ποῦ δὲν ἐστέγνωσαν, καὶ τῶν στεναγμῶν ποῦ δὲν ἐλησμονήθησαν, κι' ἀπ' ὅλα τὰ θλιβερὰ ὅσα ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀφῆκεν ὀπίσω τῆς. Καὶ ὁλοένα τὸ παρὸν γίνεται παρελθόν, καὶ ὁλοένα ὁ μαῦρος καὶ κατασκότεινος οὐρανὸς του, ποῦ δὲν περιμένει κανένα ἥλιον, κεντιέται πυκνότερα ἀπὸ τοὺς πελιδνοὺς αὐτοὺς φωσφορισμούς, ποῦ εἰς τὸ σελάγισμά των ἔχουν ὅλη τὴν ἡρεμὴ θλίψιν.

ἐνὸς καθησυχασμένου θολοῦ πελάγους, ὕστερα ἀπὸ φρικτὴν ἀνεμοταραχήν. Ἀλλὰ τί μὲ αὐτό, ἀφοῦ τὸ φῶς ποῦ κυματίζει ἐπάνω ἀπὸ τὴν θλίψιν—τὴν πένθιμην αὐτὴν ἀτμοσφαῖραν, ποῦ κρατεῖ τὸ ἡθικὸν σύμπαν τοῦ ἀνθρώπου μὲ δύναμιν κυριάρχου ἐντὸς τῆς—ἀπλώνεται καὶ δυναμώνει, δυναμώνει ὥστε νὰ δίδῃ τὴν συναίσθησιν τοῦ ἀτελειώτου τῆς ψυχῆς;

Καμμίαν ἀπόλαυσιν δὲν πρέπει νὰ συγκρίνῃ ὁ ἀνθρώπος μὲ τὴν θλίψιν. Τόσο εἶνε εὐεργετικὴ δι' ἀνθοδόγημα τοῦ νοῦ καὶ βοηθητικὴ εἰς τὴν βλάστησιν σπανίων καὶ πρωτοφανῶν φυτῶν, μὲ νέους ὁργανισμοὺς τελειότερους, καὶ μὲ ἄρωμα δυνατόν ποῦ νὰ μὴ ξεθυμαίνῃ στοὺς ἀνέμους τῆς κάθε ἐποχῆς. Ἀλλὰ διὰ τέτοια πνευματικὰ ἄνθη χρειάζεται μεγάλος ἀγών. Ὁ ἀγρὸς τοῦ νοῦ θέλει νὰ καλλιεργηταί μὲ τὴν ψυχὴν καὶ νὰ ποτίζεται μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς. Ἀλλοιῶτα

*) Ἀνεγνώσθη ἐν προσοπερίῳ τῆς «Πινακοθήκης».

δὲν ἀναδίδει δνειρευτὰ ἄνθη. "Ὅπως σὰν ἀρχίσῃ νὰ βλαστάνῃ, χαρὰ εἰς τὸν ὑπομονητικὸν γεωργὸν ποῦ ἐσπείρει τὴν ψυχὴν του καὶ τὸ αἷμά του εἰς τὸ χῶμα. Τὰ φυτὰ θὰ ἔχουν τὴν μυθώδη ἀξίαν τῶν πολυτίμων λίθων, ποῦ εἶνε χυμένα εἰς τὰ φαντασμαγορικὰ παραμύθια τῶν μυθολογιῶν. Καὶ εἰς κάθε σπυδαμὴν χώματος θὰ κρυφάνα σαίνουσι ψυχαί. Καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ εὐγενικὰ βλαστάρια θ' ἀκούωνται οἱ παλμοί, ὥσάν ρυθμιστὰί τῆς γοργῆς τῶν αὐξήσεως. Καὶ τὰ ἄνθη ποῦ θὰ φυτρώνουν εἰς τὴν ζωντανὴν αὐτὴν γῆν θὰ ὑψώνονται μέχρι τοῦ οὐρανοῦ τῆς θλίψεως. Καὶ θὰ τὸν μυρώνουν μὲ τὸ βαρὺ καὶ γλυκύπνοον μύρον τους, ὥστε θ' ἀναδεύονται ἀπὸ τὴν εὐφροσύνην μέσα εἰς τὸν βαθὺν ὕπνον τους ὅλοι οἱ σκελετοὶ τῶν πεθαμένων Ὁραίων. Καὶ ἀπὸ τώρα θ' ἀρχίσῃ ἡ ἀνταπόδοσις τοῦ ἀγροῦ ποῦ ἐποτίσθηκε μὲ τὸ αἷμα καὶ ὠργώθη μὲ τὴν ψυχὴν. Καὶ ἰδοὺ ἡ θυσία τῆς ψυχῆς ποῦ κάμνει ἀτελείωτον τὸ ὕψος τοῦ μυριοχρώμου αὐτοῦ ἰδεώδους ἄνθους, — ὥστε νὰ τραβᾷ ὕψηλά, ἐκπληκτικὰ ἀκούραστον, νὰ σχίξῃ αἰθέρας καὶ νὰ ἀφίγῃ ὀπίσω του τοὺς δρόμους τῶν Μυστηρίων. Καὶ ἰδοὺ τὸ αἷμα ποῦ ἀνέρχεται μέσα ἀπὸ τὰς ρίζας εἰς δυνατὰς εὐωδίας καὶ ὑπεράνω τῆς θλίψεως.

Ἔτσι εὐωδία καὶ δύναμις ἐνώνονται εἰς κατὰ ἀρρήτως γλυκί, καὶ αὐτὸ εἶνε ἡ χαρὰ τῆς θλίψεως, ποῦ ἐκφράζεται πέραν αὐτῆς εἰς τὴν ἀτελείωτον μελιχρὰν λάμπιν—τὴν κολυμβήθραν τῆς ἐκλεπτύνσεως καὶ καθάρσεως τοῦ Ἐγώ. Μακρυνὸς πολὺ εἶνε ὁ ὅριζων ποῦ διαγράφεται μὲ

αὐτὴν τὴν λάμπιν, ὥστε ἡ παρηγορία του νὰ ἀργῇ νὰ φθάνῃ εἰς τὴν ψυχὴν. Ἀλλὰ φθάνει, διότι, ἀληθινά, ὑπάρχει φωτεινὸς ὅριζων εἰς κάθε ὑπέροχον ψυχὴν. Καὶ μέσα του, καὶ ὑποκάτω του, σωριασμένοι οἱ πόνοι τῆς ζωῆς, ποῦ κυττάζουν ποῖος νὰ λάβῃ πλατυτέραν θέσιν εἰς τὴν ψυχὴν. Παλαίουν μεταξύ των, καὶ πότε ὁ ἓνας κάθεται εἰς τὸν καπνισμένον καὶ ἀραχνοσκέπαστον θρόνον τοῦ βασιλείου τῆς συμφορᾶς, καὶ πότε ὁ ἄλλος. Μὰ κανένας δὲν κάθεται εἰς τὸν χρόνον αὐτὸν διὰ πολὺ. Εἶνε ὁ πειρὸ γελῶς καὶ ὁ πειρὸ ἐφήμερος θρόνος· ἔως τώρα δὲν εὐρέθηκε θλίψις ποῦ νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ ὑπερπηδηθῇ ἀπὸ ἄλλην μεγαλειτέραν. Ἀλλὰ σεῖς, ἄνθρωποι, μὴ προσέχετε εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον καὶ εἰς αὐτὰς τὰς προσωρινὰς νίκας. Φροντίζετε νὰ βλέπετε ὑπεράνω τῆς θλίψεώς σας. Ἐκεῖ θὰ εὗρητε τὸ αἷμα σας καὶ τὴν ψυχὴν σας, Ἐκλεκτοί, ποῦ τὰ ἐδυσιάσατε διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ νοητικοῦ ἀγροῦ, — εἰς τοὺς κάλυκας τῶν μεγάλων ἐμπνεύσεων καὶ εἰς τὰ ἀνοιγμένα ἄνθη τῶν δυνατῶν ἔργων.

Εἰς τὴν Ἰδέαν πλέον εἰσθε σεῖς, εἰς τὴν Σκέψιν, εἰς τὴν Φαντασίαν καὶ εἰς τὸν Ὁραματισμὸν, — τὰ ἔμφυχα αὐτὰ ἄνθη ποῦ διακονίζουν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ποιητοῦ των ἐπάνω εἰς τὰ ἀναλλοίωτα χαρακτηριστικά των, καὶ ποῦ ἡ εὐωδία τους εἶνε ἡ μόνη παρηγορία τῆς ζωῆς, γιατί μόνον αὐτὴ ἡμπορεῖ νὰ φθάνῃ καὶ πέραν τῆς θλίψεως. . . .

ΕΙΡΗΝΗ ΠΟΛ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΤΟΛΣΤΟΗ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ

ΝΕΚΡΟΣ τοῦ Τολστόη ἐγένετο ἀντιζείμενον ζωηροτάτων ἐκδηλώσεων ἐκ μέρους τοῦ Λαοῦ. Τὸ φέρετρόν του κατέστη προσκύνημα. Τὴν κηδεῖαν παρεκολούθησαν χιλιάδες χωρικοί, οἵτινες ἔψαλλον καθ'

ὄλον τὸ διάστημα τῆς ἐκφορᾶς καὶ ἐγονυπέτησαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ταφῆς, ἥτις ἐγένετο παρὰ τὴν ἑπαυλιν του. 25,000 τηλεγραφήματα ἐστάλῃσαν εἰς τὴν οἰκογένειαν.

Προτὺ μεταφερθῇ ὁ νεκρὸς εἰς τὴν Γλασνύγια Πολιάνα ὁ γλύπτης Gunzberg ἔλαβε τῇ 21 Νοεμβρίου ἀποτύπωμα γυμνον τῆς μορφῆς του. Τὰ χαρακτηριστικά του δὲν εἴχον ἀλλοιωθῇ ἐκ τοῦ θανάτου.

Ἰδοὺ τὸ δελτίον τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ ψυχορραγήματος τοῦ Τολστόη.

«Εἰς τὰς 3 καὶ 26 τῆς πρωίας ἐγένετο εἰς τὸν Τολστόη ἔνεσις μορφίνης, ἥτις τὸν ἀπεκόιμισεν. Οὐδεμίαν μετοβολὴ εἰς τὴν κατὰστασιν του.

»Εἰς τὰς 5.50' ἐπετράπη εἰς τὴν κόρησσαν Τολ-

στόη νὰ καθήσῃ παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ συζύγου της. Ὁ Τολστόη δὲν τὴν ἀνεγνώρισεν. Εἰς τὰς 6 καὶ 5' ὁ μέγας φιλόσοφος παρέδωκεν ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμα».

Ὀλίγον πρὸ τῆς κρίσεως ἥτις τὸν κατέρριπεν ἀναισθητον μέχρι τῆς μοιραίας στιγμῆς, ἡ οἰκογένεια τοῦ Τολστόη ἀνίσχυος ἴστατο παρὰ τὴν κλινὴν τοῦ ἐτοιμοθανάτου. Ὁ φιλόσοφος ἐφάνη ὥσει νὰ ἐστενοχωρήθῃ διὰ τὴν τόσῃ ἀνησυχίαν τῶν οἰκείων του ἐξ αἰτίας του καὶ εἶπε :

— Ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν χιλιάδες ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ὑπφέρουν. Διὰ τί θέλετε νὰ ἀσχολήσθε μόνον περὶ ἐμοῦ;

Ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ μεγάλου γέροντος.

Ὁ παρισινὸς «Χρόνος» παραθέτει ἐπιστολὴν ἣν «ὁ τελευταῖος τῶν προφητῶν» ἀπηύθυνε πρὸς Γάλλον κληρικὸν μόλις δέκα πέντε ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του καὶ ἥτις εἶνε τρόπος τινὰ ἡ θρησκευτικὴ διαθήκη τοῦ ρώσου φιλοσόφου, ἐν ἣ ἡ ψυχολογία τοῦ αἰσθηματος τῆς πίστεως ἐκτίθεται μὲ τρόπον βαθύτατον :

«Σὰς εὐχαριστῶ, ἀγαπητὲ ἀδελφὲ—γράφει ὁ Τολστόη—διὰ τὴν ἐπιστολήν σας ἣν ἐμπνευσ τὸ ἀληθὲς χριστιανικὸν αἶσθημα τῆς ἀγάπης. Ὅσον ἀφορᾷ ἐμὲ ἐπιθυμῶ νὰ σὰς ὑπερθυμώσω μίαν ἀραβικὴν παράδοσιν:

• Ὁ Μωϋσῆς, ἐυρισκόμενος εἰς τὴν ἔρημον, ἐπλησίασεν εἰς ἓν ποίμνιον καὶ ἤκουσε τὸν ποιμένα δοῖς